

УДК 378.12:81'243

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-1-40>**Ірина ДИМОВА,***orcid.org/0000-0003-1687-2658*

старший викладач кафедри англійської мови

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

(Миколаїв, Україна) *irina.dymova.scientist@gmail.com*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ В РОБОТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО ТА РОЗВИТОК ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті зроблено спробу визначити нові перспективи, які ляжуть в основу майбутньої парадигми вищої освіти. Однією з провідних світових тенденцій в освіті є дистанційне навчання. Воно займає велику нішу в структурі університетської освіти всього світу і буде продовжуватися та вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій та різних цивілізаційних проблем на кшталт пандемії COVID-19 та воєнних дій на території України.

Найголовніше завдання системи освіти в сучасному суспільстві – це забезпечення вільного і відкритого доступу до освіти всім, хто бажає з урахуванням здібностей, інтересів і потреб кожної людини. І це стосується не тільки дітей і молодих людей. Реалії сьогодення вимагають додатково навчатися або перенавчатися і набагато старшим людям. В Україні 27 червня 2002 року була прийнята Резолюція розвитку освіти протягом усього життя, яка є продовженням резолюції, прийнятої у Лісабоні (березень 2000 року), що об'єднує нас з європейською спільнотою та дає можливість більш продуктивної взаємодії в галузі освіти. Лісабонська Резолюція визнає провідну роль освіти як чинника економічної і соціальної політики й засобу підвищення конкурентоспроможності Європи у світовому масштабі, а також необхідність радикального перегляду і модернізації систем освіти.

Питання реформування освіти щоразу набуває все більшої актуальності, а теперішня пандемія стала сильним каталізатором цієї проблеми. В таких умовах світова спільнота шукає нові можливості для економічного розвитку та соціального життя. Освіта на всіх етапах, починаючи з дошкільної і до вищих навчальних закладів, сильно потерпає, адже важливо, щоб освітні процеси були без тривалих перерв, якісними та прогресивними. Дистанційне навчання є перспективою в розвитку освіти у випадках надзвичайних обставин, коли учні та студенти не можуть відвідувати навчальні заклади. Ця технологія реалізує принцип безперервної освіти і здатна задовольнити попит на знання, що постійно зростає в сучасному світі.

Ключові слова: безперервна освіта, технології навчання, дистанційна освіта, професійна мобільність, тьюторство.

Iryna DYMOVA,*orcid.org/0000-0003-1687-2658*

senior Lecturer at the English Language Department

Petro Mohyla Black Sea National University

(Mykolaiv, Ukraine) *irina.dymova.scientist@gmail.com*

CURRENT CHALLENGES AND TRENDS IN THE WORK OF A UNIVERSITY TEACHER AND THE DEVELOPMENT OF HIS PROFESSIONAL COMPETENCE

The article attempts to identify new perspectives that will form the basis of the future paradigm of higher education. Distance learning is one of the leading global trends in education. It occupies a large niche in the structure of university education around the world and will continue and improve with the development of Internet technologies and various civilizational problems such as the COVID-19 pandemic and military operations on the territory of Ukraine.

The most important task of the education system in modern society is to ensure free and open access to education for everyone who wants it, taking into account the abilities, interests and needs of each person. And this applies not only to children and young people. Today's realities require additional training or retraining for much older people as well. In Ukraine, on June 27, 2002, the Resolution on the Development of Lifelong Education was adopted, which is a continuation of the resolution adopted in Lisbon (March 2000), which unites us with the European community and enables more productive interaction in the field of education. The Lisbon Resolution recognizes the leading role of education as a factor of economic and social policy and a means of increasing Europe's competitiveness on a global scale, as well as the need for radical revision and modernization of education systems.

The issue of education reform is becoming more and more urgent every time, and the current pandemic has become a strong catalyst for this problem. In such conditions, the world community is looking for new opportunities for economic development and social life. Education at all stages, starting from preschool to higher educational institutions, suffers

a lot, because it is important that educational processes are without long interruptions, high-quality and progressive. Distance learning is a perspective in the development of education in cases of extraordinary circumstances when pupils and students cannot attend educational institutions. This technology implements the principle of continuous education and is able to satisfy the demand for knowledge, which is constantly growing in the modern world.

Key words: *continuous education, learning technologies, distance education, professional mobility, tutoring.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Адаптація вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору почалася ще задовго до викликів сучасності. Процес входження української освіти в європейський освітній простір асоціюють з Болонським процесом, головною метою якого є консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення рівня європейської освіти і науки у загальносвітовому масштабі. Тому інтеграція вищої освіти в європейські та світові освітні програми і структури є важливим принципом розвитку освітньої політики України. Але тільки за умови збереження та розвитку досягнень і традицій вищої національної школи.

Забезпечення умов щодо розширення професійної мобільності науковців і викладачів в Україні – одне з найважливіших завдань її інтеграції до Болонського процесу. Це стосується як викладачів, так і студентів, яким надається підтримка в рамках ряду міжнародних угод. Саме тому в 2006 році було створено Національну групу промоутерів Болонського процесу в Україні, до якої залучено фахівців провідних університетів України та державних діячів.

Центральними теоретичними поняттями, які опрацьовуються в документах Болонського процесу є європейський простір вищої освіти та навчання протягом усього життя, а сучасні умови розвитку суспільства зробили необхідність постійного навчання, самонавчання широко розповсюдженим явищем, яке можна розглядати як прагнення до самореалізації або самоствердження в своєму професійному середовищі, а не просто амбіції мати красивий сертифікат зарубіжного зразка про закінчення навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, що говорить про тенденції вищої освіти минулого року, перш за все висвітлює приклади справжньої реформи, спрямованої на усунення першопричин проблем освіти. Нижче наведено чотири тренди у сфері вищої освіти, які були сформовані у 2022 році.

1. Навчання звідусіль

Існує визнання того, що через перехід шкіл та університетів в усьому світі до онлайн-викла-

дання, результати навчання – все одно не заспокоїливі в усьому спектрі освіти. Проте експеримент з онлайн-навчанням змусив переглянути концепції часу та простору в освітньому світі. Були певні переваги для студентів, які навчалися у власному темпі та проводили наукові експерименти на своїх кухнях. Гібридне навчання означає не лише поєднання віртуальної та фізичної класної кімнати, але й можливість справді глибокого занурення та досвіду навчання, дозволяючи студентам застосовувати концепції, вивчені в класі, у реальному світі.

Тож замість того, щоб переходити до підходу «навчатися звідусіль» (забезпечуючи гнучкість), навчальні заклади повинні переходити до підходу «навчатися звідусіль» (забезпечуючи занурення).

2. Заміна лекцій на активне навчання

Оскільки цифрова інформація є всюдисущою та безкоштовною, здається смішним платити тисячі доларів, щоб послухати, як хтось надає вам інформацію, яку ви можете знайти деінде за набагато нижчою ціною. Закриття шкіл і коледжів пролило світло на це, оскільки погані лекції проникли у вітальні батьків, демонструючи їхню неефективність.

Навчальні заклади повинні демонструвати ефективні результати навчання, і деякі починають використовувати методи навчання, які спираються на науку навчання. Це показує, що наш мозок не вчиться, слухаючи, і ту невелику кількість інформації, яку ми дізнаємося таким чином, легко забувається (як показано на кривій забування Еббінгауза нижче). Справжнє навчання ґрунтується на таких принципах, як розподілене навчання, емоційне навчання та застосування знань.

Навчальний заклад поступово прийняв цей метод, відомий як «повністю активне навчання». Є докази того, що це не тільки покращує результати навчання, але й зменшує розрив в освіті для соціально-економічно незахищених учнів.

3. Навички викладання, які залишаються актуальними в мінливому світі

Згідно з нещодавнім опитуванням, 96% керівників університетів вважають, що вони добре готують молодих людей до робочої сили. Менше половини (41%) студентів коледжів і лише 11% бізнес-лідерів поділяють таку думку. Університети продовжують зосереджуватися на навчанні

конкретним навичкам із застосуванням новітніх технологій, навіть якщо ці навички та технології, які їх підтримують, неминуче застаріють. У результаті університети постійно намагаються наздогнати навички, необхідні для майбутнього робочого місця.

Звернемо увагу на тьюторинг як на форму навчання та викладання в університеті. Тьюторинг – це індивідуальна підтримка навчання, яку надає професіонал для покращення навичок і знань студента.

Тьюторинг може бути формальним або неофіційним і, як правило, надається професіоналом, деякі з яких можуть спеціалізуватися в певній галузі навчання, наприклад, математиці, англійській мові або природничих науках.

Ідею тьюторингу можна простежити ще в Стародавній Греції та Римі. Хоча тоді це робилося зовсім інакше. Більшість людей не були в школах і не навчалися. Це була переважно еліта, яку філософи навчали концепції життя, суспільства та світу.

Лише нещодавно, у другій половині двадцятого століття, тьюторинг, яким ми його знаємо сьогодні, набув справжнього поширення.

Тьютор має добре розуміти свою спеціальність або предмет, а також знати національну навчальну програму.

Існує безліч різних типів тьюторінга, кожен з яких має свої сильні сторони.

Одним із найпоширеніших є індивідуальне навчання, коли репетитор працює лише з одним учнем. Це дозволяє репетитору дійсно зосередитися на індивідуальних потребах студента, створюючи індивідуальну програму, яка є найбільш ефективною для нього.

Але далеко не всі викладачі, які мають величезний педагогічний досвід, здатні працювати в нових умовах сучасного інформаційного суспільства. У значній мірі це пов'язано з недостатнім рівнем сформованості відповідних професійно значущих і особистісних якостей, необхідних для роботи в дистанційному навчанні, а іноді і з повною їх відсутністю. Та й молодь не завжди при вступі до вузу адекватно оцінює свої здібності і таланти.

У недалекому минулому феномен професійної мобільності викладача обтяжувався політичними особливостями. Був потрібен викладач – виконавець, який не виходить за рамки, визначені інструкціями, підконтрольний і залежний від політичної системи. Освіта готувала «стандартного» фахівця з конкретними професійними знаннями, що відповідали стандартним вимогам, іноді без відриву від виробництва із, часто формальною, заочною формою навчання (в народі її

ще називали «завушною», бо наче за вуха тягнули студента до навчання).

Проаналізувавши сучасні наукові джерела і провівши аналітичну роботу з даної тематики хочемо зазначити, що структура професійно-педагогічної мобільності містить ряд особистісних якостей (Гринько В., 2011: 130):

- адаптивність, яка дає здатність пристосовуватися до мінливих умов діяльності, готовність змінити своє життя і свою діяльність, а це є основа професійно-педагогічної гнучкості (мінливість сучасного світу сильно впливає на людей і ділить їх на тих: хто має високу стійкість до змін, але не схильний до адаптації; хто не здатний до адаптації і не може протистояти змінам; хто здатний до адаптації і змін, але потребує стимуляції; хто здатний адаптуватися і швидко змінюватися, здатний до швидкого навчання, самонавчання, тому сучасна освіта покликана допомогти всім категоріям молоді бути стійкими до змін і бути здатними до реактивної адаптації на основі самонавчання та навчання);

- активність, як прагнення до розширення сфери своєї діяльності, освоєння нових форм і видів, що виражається і в роботі над перетворенням себе, і в роботі над перетворенням навколишньої дійсності, а також у здатності ставити досяжні цілі, реалізовувати свою програму, незважаючи на обставини, що перешкоджають досягненню мети, завдяки внутрішньому потенціалу творчості, сили та енергії. Важливо, щоб мотивами, здатними спонукати викладача до активності, були не егоїстичні бажання кар'єризму або матеріальної наживи, а бажання знаходити успішні рішення, приносити користь людству. Якщо викладач ставить перед собою життєву мету, активність передбачає реальність її досягнення і тоді розкривається перспектива, яка робить дії людини впевненими, цілеспрямованими, підживлює їх енергією;

- відкритість це здатність до сприйняття змін, схильність до нового, швидке реагування у зв'язку з мінливими соціально-економічними ситуаціями, індивідуальними та груповими освітніми потребами, готовність долати зовнішні та внутрішні перешкоди у професійній роботі, а також розуміння і прийняття принципів не однієї соціальної спільноти, а різних;

- гнучкість не провокує до застарілих стереотипів або діаметрально протилежних освітньому новаторству, а синтезує їх в нове взаємно збагачувальне навчальне русло, дозволяє змінювати особисту поведінку відповідно до мети або адекватно реагувати на зміну ситуації;

- гуманність є умовою виживання людства в XXI столітті і виражається в людяності, добро-

зичливому відношенні людини до навколишнього світу, прагненні бачити в людині друга, розумінні цінності і неповторності кожної людини, що надзвичайно важливо для продуктивної діяльності викладача;

- комунікативність підвищує здатність і готовність встановлювати нові зв'язки і контакти з суб'єктами навчальної діяльності, ефективно взаємодіяти зі студентами, стимулювати їх для навчальної діяльності, формувати довірливі відносини, передбачати виникнення конфліктних ситуацій і запобігати їм, знімати емоційне напруження при спілкуванні; включає розвинену літературну усну і письмову мову, бажане знання іноземних мов; володіння ефективними прийомами і методами міжособистісного спілкування;

- компетентність включає знання основ педагогіки та психології; передбачає глибокі знання і широку ерудицію в навчально-предметній галузі,

- нестандартне творче мислення, володіння інноваційною стратегією і тактикою; володіння сучасними методами, засобами, технологіями й організаційними формами як навчання та виховання, так і формування і розвитку особистості студента; готує викладача до постійного продовження навчання, саморозвитку, самоосвіти (особистість, яка розвивається, творить себе і навколишній світ), а також – здатності гнучко орієнтуватися в професії; знання глобальних, соціально-економічних і технологічних процесів розвитку цивілізації і функціонування сучасного суспільства; високу професійну і загальну культуру, яка передбачає науковий світогляд, стійку систему духовних, культурних, моральних та інших цінностей в їх, підкреслюю, національному і загальнолюдському вимірі;

- конструктивний підхід веде до вирішення труднощів, нормалізації відносин, поліпшення складних ситуацій, що виникають під час навчального процесу і тут слід зауважити, що позитив може бути без конструктиву, а конструктив без позитиву неможливий; конструктивний підхід важливий як при визначенні мети, так і для пошуку рішень та продумування плану дій; конструктив у взаємовідносинах означає спільний шлях вперед для створення чогось нового і вартісного, а не розбиратися хто винен, висміювати або заперечувати, не пропонуючи альтернативи;

- креативність забезпечує творче ставлення до навчального середовища і власної освітньої діяльності, готовність до їх перетворення за рахунок особистої творчої уяви, фантазії, інтуїтивного мислення і образної професійної пам'яті. А якщо викладачу притаманне актор-

ське мистецтво з мовними імпровізаціями, мистецтвом перевтілювання, здатністю до емпатії, засвоєння інформації студентами виросте в рази. Викладач має мислити на рівні видатних творчих особистостей, інтелектуалів, а не вузькими категоріями і за вказівками керівництва. Найкращим вітчизняним прикладом креативного мислення в педагогіці я вважаю Василя Сухомлинського, який детально обґрунтував ідеї креативної педагогіки (Грицькова Н.В., 2010: 25). І ставив за мету наступне – здобуття знань особистість має переживати як радість, честь, багатство та достоїнство (Гринько В., 2011: 130).

Комплекс виділених якостей і характеристик особистості викладача, спрямований на успішну його самореалізацію в професійній діяльності, стає важливою умовою успішної професійної мобільності і прикладом побудови професійної кар'єри.

Професійна мобільність – це один із видів соціальної мобільності, який визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце і напрямок діяльності, але й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня свого професіоналізму, а також здатністю швидко освоювати нове освітнє, професійне, соціальне і національне середовище. У більшості випадків результатом професійної мобільності стає ефективна трудова діяльність. Виходячи з такого визначення, структуру професійної мобільності можна представити як:

а) здатність особистості досить швидко й успішно оволодіти новою технікою і технологією, набувати знання та вміння, які забезпечують ефективність нової професійної діяльності;

б) рухливість особистості, спроможність її до динамічного нарощування власного ресурсу, до швидкого пересування, змін;

в) ознаки кар'єрного просування та розвитку індивіда;

г) процес переходу індивіда або професійної групи з однієї професійної позиції в іншу.

Професійна мобільність викладача може формуватися за трьома напрямками:

1. освоєння нової сукупності знань в рамках своєї професії, поглиблення знань, розширення практичних умінь і навичок, що дасть змогу краще конкурувати на ринку праці;

2. поява інтегрованих професій (наприклад, соціальний педагог, що включає в себе компетенції таких видів діяльності, як соціальний працівник, соціолог, психолог, медичний працівник, дефектолог та ін., що дає йому право на базі однієї професії освоювати перераховані види професійних знань як нові професії);

3. освоєння професій, що мають загальнозживаний, надспеціальний характер (наприклад, економіст, менеджер, маркетолог, юрист тощо).

У зв'язку з цим змінюється й характер професійних вимог до людини. Замість пріоритету вузьких специфічних знань в освоєнні професії формується пріоритет в освоєнні загально-професійних та міжпрофесійних знань. А в кінцевому результаті така висока професійна компетентність дає можливість краще адаптуватися в умовах динамічних змін усіх сфер нашого життя.

До параметрів, за якими ведеться оцінка професійної компетентності викладачів, можна віднести:

- адекватність знань, запропонованих студентам, відповідність їх професійним потребам, ступінь практичної значущості цих знань;
- рівень володіння технологією викладання певного спеціального предмету;
- ступінь відповідності реально досягнутого результату професійного розвитку до поставлених цілей і завдань (Данченко О., 2011: 245).

Існують певні показники, які віддзеркалюють професійну майстерність і високу освітню стратегію викладача, а саме: стійкість пізнавальної активності студентів протягом навчальних занять та включення їх в роботу, сприятлива психологічна атмосфера, що склалась між суб'єктами навчального процесу, відкритість і довіра студентів до викладача, вільне виявлення особистісної позиції, бажання прислухатися до думки викладача тощо (Грицькова Н.В., 2010: 25).

Важливо зазначити, що частину традиційних функцій викладача під час дистанційного навчання виконують інформаційно-комунікативні технології та, незважаючи на це, викладач здійснює ряд важливих професійних функцій, серед яких: розробка курсу навчальної дисципліни, що включає підготовку цікавого, актуального, структурованого, інтерактивного навчального матеріалу; власне організація навчальної діяльності студентів, що включатиме активізацію пізнавальної діяльності та творчості студентів в процесі вивчення навчальної дисципліни, управління та координація самостійної роботи студентів, аналіз занять та підведення підсумків; організація взаємодії між студентами за допомогою відеоконференцій з передбаченими груповими завданнями, диспути на запропоновані актуальні проблеми навчальної дисципліни в режимі реальної конференції та в режимі он-лайн; організація оптимального режиму індивідуальної взаємодії між викладачем та студентом з використанням електронної пошти, телеграм-повідомлень та інших інформаційно-комунікативних засобів; мотиву-

вання та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою активних методів навчання, а також контроль та коригування результатів навчання.

Оптимальною є ситуація, коли особистість у процесі професійної переорієнтації знаходить своє покликання й успішно адаптується до знов обраної професії. Але якщо людина продовжує пошук досить довго або пошук не дає позитивних результатів, це є чинником, що спричиняє появу незадоволеності собою, професією, життям у цілому. У такому випадку може порушитися ціннісно-смилова сфера особистості, адже саме цінностями і смислами людина керується в процесі вибору і оволодіння професією.

Активність особистості щодо осмислення джерел кризи, вибору між власним професійним розвитком чи поступовою деградацією, можливостей оволодіння новою професією характеризується формуванням ознак розвитку, що визначають свідомий вибір професії як феномена професійного становлення. Що це за ознаки? Це активна реалізація свого «само-»: самоосвіта, самовдосконалення, саморегуляція, самооцінювання, самоконтроль, творче самовираження.

Не менш важливим є питання набуття й підвищення професіоналізму педагогічних і науково-педагогічних працівників через систему підвищення кваліфікації й стажування. Відповідно до ст. 59 Закону України «Про вищу освіту» підвищення кваліфікації може здійснюватися за різними видами: навчання за освітньою програмою; стажування; участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, веб-семінарах, майстер-класах (Грицькова Н.В., 2010: 25). Крім того підвищення кваліфікації може відбуватися в різних формах: інституційна, дуальна, на робочому місці тощо. При цьому вид, форму й суб'єкта підвищення кваліфікації обирає безпосередньо здобувач знань. Новим документом, на який дає посилання цей Закон, є «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», який на сьогодні діє зі змінами, що були внесені в грудні 2019 року (Данченко О., 2011: 245).

Допомога в професійному розвитку викладача, який самоорганізувався і націлений на подальше навчання, можлива зі сторони закладів післядипломної освіти. Вона повинна продумуватися і організовуватись відповідними компетентними структурами, що створюватимуть для професійного вдосконалення викладачів науково-методичний супровід, який дозволить вирішувати проблеми професійного розвитку викладача.

Нова освітня методологія повинна відповідати стратегії розвитку та мати орієнтацію на провідні освітні системи світу, ґрунтуватися на засадах відкритої, що зумовить неможливість використання у викладацькій діяльності жорстких, догматичних підходів. Відкрита освіта дозволяє проводити активний обмін інформацією з навколишнім середовищем, сприяє встановленню дружніх відносин, а також вчасно реагує на соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашій країні і в світі в цілому (Гринько В., 2011: 130).

Розуміння нової науково-методичної технології як перспективної викладацької категорії полягає в тому, що це має бути професійна педагогічна взаємодія суб'єктів освітньої діяльності, необхідними умовами якої мають стати добровільність і партнерство, визначальними ознаками – особистісний і професійний розвиток всіх учасників навчально-виховного процесу, а результатом – якісно новий рівень освіти. Він може бути представлений як процес взаємодії суб'єктів щодо впровадження інновацій, які забезпечуватимуть новий рівень розвитку освіти. Основною передумовою створення нової технології є необхідність мотивації і залучення до цієї професійної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, які здійснюють обмін думками, досвідом, інформацією, забезпечують всебічне обговорення актуальних проблем та можливих підходів до їх вирішення.

Щоб глибше розкрити проблематику професійної мобільності викладача, потрібно детальніше розглянути явище самоосвіти, особливо за умов дистанційного навчання. Викладачу, який працює в дистанційному режимі, навчаючи інших і підвищуючи свою кваліфікацію, потрібно знати всі нюанси самоосвіти. А це, перш за все, вид вільної діяльності особистості, який характеризується вільним вибором, спрямованим на задоволення власних потреб у соціалізації, реалізації своїх здібностей, підвищенні освітнього, наукового та культурного рівнів, отримання задоволення від реалізації духовних потреб особистості. Ця діяльність управляється самою людиною.

Слід зазначити, що самоосвіта дійсно є вільним, але водночас і досить складним видом діяльності, оскільки пов'язується з процедурами саморефлексії, самооцінки, самоідентифікації, з виробленням умінь і навичок самостійно набувати нові знання, трансформувати їх у доцільну практичну роботу.

У процесі самоосвіти дуже важливою є свобода вибору. Адже поза межами формальної освіти нікого не можна змусити навчатися і розвиватися без власного на те бажання й свідомої готовності

прикладати значні зусилля, витратити свій власний час і різноманітні ресурси (Гринько В., 2011: 127).

Можна використовувати найрізноманітніші форми організації самоосвіти: від одержання другої вищої освіти або другої вузької спеціальності, підвищення кваліфікації на курсах до індивідуальної самоосвітньої роботи за допомогою наукових періодичних видань, педагогічних досліджень, експериментів, упровадження педагогічного досвіду, узагальнення власної практичної діяльності, участі в різноманітних конкурсах, майстер-класах, мережевих спільнотах тощо.

Результатами самоосвіти є численні показники: професійний розвиток викладача, підвищення якості викладання навчального предмета, видання методичних посібників, статей, авторських програм, розробка нових форм, методів і прийомів навчання; розробка дидактичних матеріалів, тестів, вироблення методичних рекомендацій щодо застосування нових інформаційних технологій; проведення семінарів, конференцій, тренінгів, майстер-класів, узагальнення досвіду з досліджуваної теми; підвищення іміджу навчального закладу. Цей перелік можна було б ще продовжувати, але і цього достатньо, щоб зрозуміти наскільки важливою є якісна самоосвіта.

Слід пам'ятати, що самоосвіта не є повторенням, відновленням тих знань, якими педагоги оволоділи у вищому навчальному закладі; основною метою є пошук нових напрямків у методиках та організації навчального процесу, ознайомлення з новітніми педагогічними та психологічними дослідженнями, розгляд на високому науковому рівні педагогічних проблем, що виникають в практичній роботі. І якраз початок самоосвіти починається з аналізу професійних труднощів і проблем, коли викладач не формально виконує свою роботу, а розуміє позитивні і негативні моменти своєї професійної діяльності, визнає свою недосконалість, а отже намічає собі завдання для отримання теоретичних знань і придбання практичних навичок, тобто формує своєрідну програму професійного розвитку і виконує її.

Допомогу в організації власної освітньої програми надасть цікаве ноу-хау – формування портфоліо викладача. Це явище популярне в різних системах освіти, воно дає можливість скласти уявлення про професійні здібності викладача. Спочатку використовувалося в архітектурі для демонстрації досягнень фахівців, потім перейшло на інші галузі (Гринько В., 2011: 127).

Створення та використання портфоліо у вищих навчальних закладах є об'єктивною необхідністю

сьогодення, яке вимагає постійного підвищення вимог до вищої освіти взагалі та до діяльності викладача вищої школи зокрема. Перехід до постіндустріального інформаційного суспільства вимагає розвитку компетенцій і вміння вчитися, використовуючи нові форми та методи власного навчання й викладацької діяльності.

Портфоліо дає змогу викладачу простежити еволюцію своєї професійної діяльності, систематизувати створені ним навчальні матеріали та інші напрацювання для демонстрації роботодавцю, гідно представити колегам свій досвід, може слугувати основою для участі в конкурсних та грантових програмах.

Більшість науковців, які займаються проблемою портфоліо у вищій школі, погоджуються, що потенціал викладацького портфоліо полягає у можливості викладачів контролювати свій професійний розвиток.

Висновки. Сьогоднішня реальність показує, що без наявності добре розвинутої професійної

мобільності сучасний педагог не має перспективи професійного зростання. Результатом професійної мобільності стає ефективна трудова діяльність.

Реформування освіти пред'являє принципово нові вимоги до особистості викладача вищої школи. Основою цих вимог є всебічний розвиток особистості з обов'язковою мотиваційно-ціннісною настановою на швидке набуття професійної компетентності в педагогічній діяльності.

Уміння формувати необхідні компетенції для професійного зростання – запорука успіху викладача. Але допомога повинна бути і зі сторони різних інституцій, які займаються розробкою модулів навчальних планів на основі професійних компетентностей педагогічного працівника.

Перспективою подальших досліджень має бути пошук та створення науково-методичної системи підготовки майбутнього викладача вищої школи до постійного розвитку його професійних якостей, необхідних для формування професійної мобільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильова Т. Тьюторство. Що це, як допомагає учням і чи можливе в Україні. *Нова українська школа* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua> (дата звернення: 12.11.2022).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Гол. ред. Бусел В. Т. Київ : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ: «Либідь», 2005. 400 с.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
5. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ : «Атіка», 2009. 684 с.
6. Буряк В. К. Умови та засоби самоосвіти. *Вища школа*. 2002. № 6. С. 18–27.
7. Галузяк В. М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування : автореф. дис. канд. психолог. наук. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 1998. 17 с.
8. Гапон Н., Дубняк М. Викладач очима студентів. *Вісник Львівського ун-ту ім Івана Франка*. 2009. Вип. 25, ч. 1. С. 35–37.
9. Гончаренко С. І. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 389 с.
10. Горбатюк Р. М., Тулашвілі Ю. Й. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Педагогіка, соціальна робота*. 2013. Вип. 27. С. 31–34.
11. Гринько В. Аналіз теоретичних підходів до вивчення феномену «професійна мобільність». *Молодь і ринок*. 2011. № 5. С. 127–131.
12. Грицькова Н.В. Професійна мобільність фахівця: сутність та структура. *Вісник ЛНУ ім. Т. Г. Шевченка*. 2010. № 12. С. 25–32.
13. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти. Київ : НПУ, 2004. 243 с.
14. Данченко О. Формування соціальної зрілості студентів вищих навчальних закладів як необхідна умова реалізації особистості повноцінного життєзабезпечення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : збірник наук. праць. Редкол. : Сущенко Т. І. та ін. Запоріжжя, 2011. Випуск 18. С. 342–349.

REFERENCES

1. Vasylyova T. Tutorship. Shcho tse, yak dopomahaie uchniam i chy mozhlyve v Ukraini Website: New Ukrainian School [What is it, how does it help students and is it possible in Ukraine]. URL: <https://nus.org.ua> (access 12.11.2022) [in Ukrainian]
2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / Gol. ed. Busel V. T. Kyiv: VTF "Perun", 2009. 1736 p. [in Ukrainian]
3. Vlasova O. I. Pedagogichna psikhologhiia: Navchalnyi posibnyk [Pedagogical psychology: Study guide] Kyiv : "Lybid", 2005. 400 p. [in Ukrainian]
4. Volkova N. P. Profesiino-pedahohichna komunikatsiia [Professional and pedagogical communication] Kyiv : VC "Akademiya", 2006. 256 p. [in Ukrainian]
5. Bykov V. Yu. Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity [Models of organizational systems of open education] Kyiv : "Atika", 2009. 684 p. [in Ukrainian]

6. Buryak V. K. Umovy ta zasoby samoosvity [Conditions and means of self-education] / Higher school. 2002. No. 6. p. 18–27. [in Ukrainian]
7. Galuzyak V. M. Motyvatsiino-tsinisni determinanty individualnoho styliu pedahohichnoho spilkuvannia: [Motivational and value determinants of the individual style of pedagogical communication:] autoref. thesis Ph.D. psychologist. of Sciences. Kyiv : H.S. Kostyuk Institute of Psychology of the Academy of Sciences of Ukraine. 1998. 17 p. [in Ukrainian]
8. Gapon N., Dubnyak M. Vykkladach ochyma studentiv [The teacher through the eyes of students] Herald of Lviv Ivan Franko University. 2009. Issue 25, part 1. P. 35–37. [in Ukrainian]
9. Goncharenko S. I. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : «Lybid», 1997. 389 p. [in Ukrainian]
10. Horbatiuk R. M., Tulashvili Y. Y. Mobilne navchannia yak nova tekhnolohiia vyshchoi osvity [Mobile learning as a new technology of higher education] Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. university Series: Pedagogy, social work. 2013. Issue 27. P. 31–34. [in Ukrainian]
11. Grynko V. Analiz teoretychnykh pidkhodiv do vvyvchennia fenomenu “profesiina mobilnist” [Analysis of theoretical approaches to the study of the phenomenon of “professional mobility”] Youth and the market. 2011. No. 5. P. 127–131. [in Ukrainian]
12. Hrytskova N. V. Profesiina mobilnist fakhivtsia: sutnist ta struktura [Professional mobility of a specialist: essence and structure] Bulletin of LNU named after T. G. Shevchenko. 2010. No. 12. p. 25–32. [in Ukrainian]
13. Guziy N. V. Pedahohichnyi profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta teoretychni aspekty [Pedagogical professionalism: historical, methodological and theoretical aspects] Kyiv : NPU, 2004. 243 p. [in Ukrainian]
14. Danchenko O. Formuvannia sotsialnoi zrilosti studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv yak neobkhidna umova realizatsii osobystosti povnotsinnoho zhyttiezabezpechennia [The formation of social maturity of students of higher educational institutions as a necessary condition for the realization of the personality of a full life support] Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools: collection of sciences. works / Ed.: T. I. Sushchenko and others. Zaporizhzhia, 2011. Issue 18. P. 342–349. [in Ukrainian]